

اینترنت و ادبیات فارسی

نیم‌نگاهی به کتاب «مرجع سایت‌های اینترنتی: ادبیات فارسی»

مجتبی تبریزنیا

مرجع سایت‌های اینترنتی: ادبیات فارسی

* انتشارات فیض دانشی، چاپ اول، ۱۳۸۶

در این کتابچه که در قطع پالتویی به چاپ رسیده، تعداد ۷۳ پایگاه اینترنتی در زمینه ادبیات فارسی معرفی شده است. کتاب با یک لوح فشرده نیز همراه است که چیزی جز متن کتاب و نام و نشانی تهیه‌کنندگان، به همراه تصویر صفحه نخست سایت نیست. کتاب فاقد مقدمه است و این مسأله باعث می‌شود خواننده تمام کتاب را تورق کند تا به مطالب آن پی ببرد. اگرچه محتوای کتاب جز نشانی و معرفی کوتاه تعدادی پایگاه اینترنتی نیست، ارائه توضیحاتی درباره سایت‌ها، از جمله اینکه آیا همه ایرانی و داخلی هستند یا غیرایرانی و خارجی هم در میان آنها هست؟ این سایت‌ها کدام مباحث ادبیات فارسی را مورد توجه قرار می‌دهند؟ معیار انتخاب این سایت‌ها چه بوده؟ آیا تمام سایت‌ها وابسته به سازمان‌ها و مؤسسات هستند یا سایت‌های شخصی را نیز شامل می‌گردد؟ آیا سایت‌ها ماهیتی حقوقی دارند یا حقیقی؟ اطلاعات این سایت‌ها چگونه روزآمد خواهد شد؟ آیا سایت‌های دیگری هم وجود دارند که در اینجا نیامده است؟ چه سایت‌هایی مدنظر بوده است؟ و سؤالات دیگری از این دست، پرسش‌هایی هستند که توضیح درباره آنها نه تنها ذهن خواننده را روشن می‌سازد بلکه در فرایند تولید و انتشار چنین کتابی امری ضروری است.

اینترنت امروزه به عنوان عظیم‌ترین و روزآمدترین مأخذ اطلاعات، به ضرورتی انکارناپذیر در فرایند ارتباطات و تحقیقات بدل شده است. یک دهه قبل اینترنت پدیده‌ای نوظهور بود که کمتر شخص یا سازمانی از آن اطلاع داشت، چه رسد به اینکه از آن بهره گیرد. اما به سرعت فراگیر شد و امروز با جرأت می‌توان ادعا کرد که هرآنچه انسان نیاز داشته باشد یا به آن بیاندیشد، در اینترنت نام و نشانی خواهد یافت. این همان پدیده‌ای است که از آن به انفجار اطلاعات تعبیر می‌شود. این مأخذ عظیم اطلاعات البته مشکلات خاص خود را نیز دارد. جستجو در این پهنه گسترده خود نخستین مشکل است. وجود پایگاه‌های اینترنتی متعدد در زمینه‌های موضوعی و تحقیقاتی مشابه آنقدر زیاد است که شناسایی و دستیابی و سپس مطالعه و بهره‌برداری از آنها مستلزم صرف زمان و حوصله زیادی است. به همین دلیل در سال‌های اخیر، متناسب با رشد فزاینده سایت‌های اینترنتی، افراد یا نهادهایی درصدد برآمدن تا دستیابی به سایت‌ها را برای مراجعه‌کنندگان سهولت بخشند. این اقدام موجب شد هم در محیط اینترنتی موتورهای جستجوی جدید و قوی به خدمت گرفته شود و هم فهرست و مشخصات سایت‌های اینترنتی به صورت منابع و مأخذ مکتوب منتشر گردد. کتابچه حاضر نیز حاصل چنین نیاز و ضرورتی است.

یکی دیگر از اشکالات کتاب، فقدان هرگونه طبقه‌بندی در تنظیم مطالب است. بدون شک تمام پایگاه‌ها در یک موضوع واحد مشترک نیستند. در زمینه ادبیات نیز حوزه‌های مطالعاتی متعدد و متفاوتی وجود دارد. بنابراین طبقه‌بندی موضوعی سایت‌ها امری مطلوب و ضروری بود؛ ضمن اینکه تقسیم‌بندی سایت‌ها استفاده از کتاب را سهولت بیشتری می‌بخشید. همچنین مشخص نیست که نشانی‌ها و اطلاعات کتاب از چه نظمی پیروی می‌کنند و چون کتاب مقدمه ندارد، در جایی توضیحی در این خصوص مشاهده نمی‌شود.

برخی از سایت‌ها ارزش علمی و اعتبار کافی و کاربرد لازم را ندارند و به نظر می‌رسد در انتخاب سایت‌ها وسواس و دقت علمی به کار نرفته است. ضمن اینکه به نظر می‌رسد تعداد سایت‌های مرتبط با موضوع ادبیات بسیار بیشتر از این تعداد باشد. دست‌کم جای خالی سایت‌هایی به زبان‌های خارجی در زمینه ادبیات فارسی (به عنوان مثال دیپارتمان‌های زبان فارسی در دانشگاه‌های کشور و یا مراکز ایران‌شناسی) بسیار به چشم می‌آید که امید است در چاپ‌های بعدی افزوده گردد.

با توجه به این که یکی از ضرورت‌های محیط اینترنت، روزآمد شدن است - این روزآمدی هم از نظر ایجاد سایت‌های جدید است و هم از جنبه اطلاعات موجود و کنترل نشانی سایت‌های قبلی است که مسدود یا متوقف نشده باشند - معلوم نیست این فرایند ضروری و حیاتی برای چنین کتاب‌هایی چگونه صورت خواهد پذیرفت. شایسته است ناشر یا دست‌اندرکاران کتاب با ایجاد سایتی اختصاصی و اطلاع‌رسانی روزآمد، جدیدترین اصلاحات در مورد سایت‌ها را به اطلاع خوانندگان برسانند.

متن‌هایی که برای معرفی سایت‌ها نوشته شده، غیر کاربردی و سطحی است. به نظر می‌رسد به ارائه فهرست عناوین صفحه‌های سایت اکتفا شده است. این معرفی‌ها خواننده را از مراجعه به سایت بی‌نیاز نمی‌سازد و خواننده برای آگاهی از محتوا و خطمشی سایت ناگزیر است به سایت مراجعه نماید سپس نسبت به انتخاب آن برای مراجعات بعدی تصمیم بگیرد.

برخی از پایگاه‌ها در زمره سایت‌های فیلتر شده هستند و دسترسی به آنها امکان‌پذیر نیست. با توجه به اینکه برای تمام یا دست‌کم اکثر کاربران اینترنت داخل کشور امکان بازکردن صفحات این سایت‌ها نیست، وجود نشانی‌ها عملاً بی‌فایده است. بهتر بود این سایت‌ها در بخش جداگانه می‌آمد و یا به فیلتر بودنشان اشاره می‌شد.

تعدادی از پایگاه‌ها، مجلات الکترونیکی و یا سایت‌های مجلات چاپی هستند که بهتر بود در یک گروه مستقل دسته‌بندی می‌شدند. به نظر می‌رسد در تهیه و تولید این کتاب از وجود یک متخصص ادبیات فارسی به عنوان مشاور یا ناظر علمی استفاده نشده است؛ چراکه بسیاری از سایت‌ها به لحاظ موضوعی از ارتباط کافی و شأن علمی لازم

برخوردار نیستند.

بسیاری از سایت‌ها چند وجهی هستند و تنها بخشی از آنها به ادبیات فارسی اختصاص دارد. به عبارت دیگر موضوع ادبیات فارسی در آنها کم‌رنگ است. این ویژگی از ارزش تخصصی بودن کتاب می‌کاهد. تقسیم‌بندی سایت‌ها از نظر ارتباط محتوایی و موضوعی نیز می‌توانست در رفع این مشکل راهگشا و مفید باشد. برخی از این سایت‌ها عبارتند از: ص ۱۳: پاسارگاد؛ ص ۱۱: رضا عطاران؛ ص ۱۴: شهر توس؛ ص ۱۶: شهر نیشابور؛ ص ۱۸: خط میخی؛ ص ۱۹: عکس‌هایی از سازه‌های ایران باستان؛ کتابفروشی؛ ص ۳۴: ص ۳۵: مؤسسه مطالعات اسماعیلی؛ ص ۳۶: چهره‌های ماندگار؛ ص ۳۷: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ ص ۳۸: فرهنگستان علوم؛ ص ۳۹: persianbooks.

در زمان نگارش این مقاله به تعدادی از نشانی‌های اینترنتی مراجعه کردم اما برخی از آنها یا باز نشدند (به دلیل فیلتر شدن) و یا اشکالات فنی داشتند. چند نمونه از این نشانی‌ها از این قرارند: بلاگ نیوز ص ۶، نیمه دیگر ص ۷، هزار کفه ص ۹، اندیشه ص ۱۰، نیلگون ص ۱۱، پاسارگاد ص ۱۳، کارگاه ص ۲۰.

صفحات پایانی به نمایه‌ای تحت‌عنوان «واژه‌یاب» اختصاص یافته که مشخص نیست چه واژه‌هایی هستند، معیار انتخاب آنها چیست و چه کمکی می‌کنند. از آنجا که توضیحی در این خصوص نیامده و تقسیم‌بندی مشخصی (مثلاً براساس نام اشخاص، کتاب‌ها، مؤسسات، موضوعات و...) انجام نشده است، عملاً کاربردی ندارد.

انتشارات فیض دانش از این مجموعه کتاب‌ها که به معرفی سایت‌های موضوعی اینترنتی اختصاص دارد تاکنون برای موضوعات زیر کتاب‌هایی منتشر ساخته است:

آموزش زبان، آموزش و پرورش، ادیان و مذاهب، اقتصاد، بورسیه‌ها و دانشگاه‌ها، پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی، پیراپزشکی، تاریخ و جغرافیا، تربیت بدنی، توریسم، چهره‌های ماندگار، حسابداری، حقوق و مبانی بین‌الملل، روان‌شناسی، ریاضیات، زمین‌شناسی و معدن، زیست‌شناسی و محیط زیست، سرگرمی، سایت‌های ایرانی، شیمی، علوم انسانی و اجتماعی، علوم تجربی، فقه و علوم اسلامی، فیزیک، فنی و حرفه‌ای، کامپیوتر، کتابخانه‌ها و کتابداری و ناشران، کتاب‌های مرجع، مهندسی، زندگی در خانواده و جامعه، مدیریت، مهندسی برق و الکترونیک، مهندسی پزشکی، مهندسی صنایع و ایمنی، علوم نظامی و ...

در خاتمه ضمن تأکید بر اهمیت و ضرورت و کاربردی بودن کتاب‌هایی از این دست که جای تقدیر دارد، بایسته است با توجه به نیاز و گسترش روزافزون استفاده از اینترنت، تولید و انتشار کتاب‌های مرجع اینترنت با دقت و وسواس علمی بیشتری صورت گیرد.